

VIZUÁLNÍ GRAMOTNOST

REŠERŠE

EVIDENČNÍ ČÍSLO | 1/2020

INSTITUCE | Ústřední knihovna Filozofické fakulty Masarykovy univerzity,

Arne Nováka 1, 602 00 Brno

DATUM | 3. 1. 2020

POČET ZÁZNAMŮ | 25

VYPRACOVALA | Bc. Anna Puchovská

METODOLOGIE

Rešerše byla vytvořena pro účely vypracování diplomové práce *Vizuální gramotnost pro vysokoškolské vzdělávání: prototyp, realizace a evaluace online kurzu*. Zaměřuje se tedy především na takové dokumenty, které pojednávají o vizuální gramotnosti v souvislosti s vysokoškolským vzděláváním a mohly by být inspirativním podkladem pro tvorbu online vzdělávacích materiálů rozvíjejících vizuální gramotnost vysokoškolských studentů.

Jako čtyři výchozí informační zdroje byly zvoleny *Journal of Visual Literacy*, *Scopus*, *Knihovny.cz* a *Metodický portál RVP*. Časově jsou výsledky omezeny na období posledních deseti let (2009 – 2019) a jazykově na dokumenty v českém a anglickém jazyce. Mapován je tedy nejaktuálnější vývoj bádání jak v českém prostředí, tak v tom světovém.

Pro bibliografické záznamy dokumentů byla zvolena citační norma APA (šestá edice), jelikož autorka výše zmíněné diplomové práce zamýšlí tuto normu používat v celém svém textu. Záznamy jsou řazeny do čtyř celků dle zdroje, aby si mohl recipient rešerše v případě potřeby dokumenty pohodlně dohledat v původním zdroji; dále pak dle roku vydání od nejaktuálnějšího po nejstarší ve snaze zaměřit pozornost recipienta na nejaktuálnější dokumenty v poli jeho zájmu (v případě, že pochází více záznamů ze stejného roku, jsou seřazeny abecedně).

Níže je popsán konkrétní postup vyhledávání dokumentů ve zdrojích.

JOURNAL OF VISUAL LITERACY

Obsah všech čísel časopisu byl prohledáván dotazem *higher education*, dále bylo vyhledávání omezeno časově na 2009 – 2019. Jelikož se všechny články v periodiku zabývají tématem vizuální gramotnosti, bylo by vyhledávání dotazu *visual literacy* redundantní – zvolili jsme proto výraz, který zúžil tematické pole pouze na články pojednávající o vizuální gramotnosti v souvislosti s vysokoškolským vzděláváním. Z celkového počtu výsledků 73 bylo zvoleno 10 nejrelevantnějších.

Journal of visual literacy byl prohledáván jako první a pochází z něj nejvíce záznamů, jelikož se domníváme, že je nejrelevantnějším zdrojem k tématu rešerše.

SCOPUS

Pole pro nadpis, abstrakt a klíčová slova byly prohledávány dotazem ("*visual literacy*" OR "*media literacy*") AND "*higher education*", dále bylo zadáno omezení pouze na *knihy vydané od roku 2009 do roku 2019*. Dotaz byl několikrát upravován do finální podoby za pomoci kombinace různých klíčových slov¹ a Booleovských operátorů, jelikož *Scopus* ani při dotaze "*visual literacy*" AND "*higher education*" nedokázal vrátit dostatečně relevantní výsledky (objevovalo se v nich překvapivě signifikantní množství medicínských publikací). K omezení pouze na knižní publikace jsme přistoupili z důvodu robustnosti databáze *Scopus*. Konečný počet výsledků byl 5, z nichž byly všechny zahrnuty do této rešerše.

KNIHOVNY . CZ

Portál *Knihovny.cz* byl zvolen pro zorientování se v tom, jaké knižní publikace na téma vizuální gramotnosti (v souvislosti s vysokoškolským vzděláváním) jsou v českých knihovnách dostupné. Vyhledávací dotaz měl dvoujazyčný tvar "*visual literacy*" OR "*vizuální gramotnost*", prohledávány byly jenom *knihy vydané v letech 2009 až 2019*. Omezení na knihy jsme zvolili z důvodu, že považujeme *Knihovny.cz* za vhodnější zdroj pro vyhledávání knižních publikací nežli pro vyhledávání článků či jiných typů dokumentů. Bylo vráceno 88 výsledků, z nichž jsme vybrali 5 nejrelevantnějších knih v českém i anglickém jazyce.

---

¹ Pojem *visual literacy* je v odborné literatuře často dáván do souvislosti a někdy i volně zaměňován s pojmem *media literacy*; *media literacy* bylo proto zvoleno jako další vhodné klíčové slovo.

Vyhledávání na *Metodickém portálu RVP* bylo nejméně uživatelsky příjemné, jelikož tento portál neposkytuje žádné rozšířené možnosti vyhledávání a filtrování výsledků také nefunguje zcela spolehlivě. Na dotaz *vizuální gramotnost* bylo vráceno 78 článků, ze kterých byly mnohé nerelevantní (týkali se nižšího stupně vzdělávání² nebo i zcela vybočovaly z tématu vizuální gramotnosti). Metodický portál RVP však považujeme za cenný zdroj rad, inspirací a praktických metodik, které může pedagog využít při tvorbě učebních materiálů. Tento portál je možné považovat i za jistou reprezentaci témat, které hýbou světem současných českých učitelů. Vzhledem k tomu, že skutečně relevantní výsledky se vybíraly obtížně, zdá se, že česká učitelská obec do tématu vizuální gramotnosti teprve proniká a zatím o něm referuje pouze okrajově. Vybraných 5 záznamů pochází z let 2009 – 2019.

Celkově obsahuje rešerše 10 odborných článků v anglickém jazyce, 8 odborných knih v anglickém jazyce, 2 odborné knihy v českém jazyce a 5 metodických článků v českém jazyce.

---

² Dotaz *vizuální gramotnost AND vysokoškolské vzdělávání* byl příliš úzký, vrátil pouze 4 výsledky; uzavření dotazu do uvozovek nehrálo roly.

V Ý S L E D K Y

VISUAL LITERACY JOURNAL

1. Abas, S. (2019). Reading the world – teaching visual analysis in higher education. *Journal of Visual Literacy*, 38(1–2), 100–109. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/1051144X.2019.1574120>
2. Chai, C-L. (2019). Enhancing visual literacy of students through photo elicitation. *Journal of Visual Literacy*, 38(1–2), 120–129. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/1051144X.2019.1567071>
3. Kędra, J., & Žakevičiūtė, R. (2019). Visual literacy practices in higher education: what, why and how? *Journal of Visual Literacy*, 38(1–2), 1–7. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/1051144X.2019.1580438>
4. Lehmuskallio, A. (2019). The look as a medium: a conceptual framework and an exercise for teaching visual studies. *Journal of Visual Literacy*, 38(1–2), 8–21. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/1051144X.2018.1564607>
5. Thompson, D. S. (2019). Teaching students to critically read digital images: a visual literacy approach using the DIG method. *Journal of Visual Literacy*, 38(1–2), 110–119. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/1051144X.2018.1564604>
6. Williams, W. R. (2019). Attending to the visual aspects of visual storytelling: using art and design concepts to interpret and compose narratives with images. *Journal of Visual Literacy*, 38(1–2), 66–82. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/1051144X.2019.1569832>
7. Bintz, C. (2016). Visual literacy: does it enhance leadership abilities required for the twenty-first century? *Journal of Visual Literacy*, 35(2), 91–103. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/1051144X.2016.1278087>
8. Dunlap, J. C., & Lowenthal, P. R. (2016). Getting graphic about infographics: design lessons learned from popular infographics. *Journal of Visual Literacy*, 35(1), 42–59. Dostupné z DOI: <https://doi.org/10.1080/1051144X.2016.1205832>

9. Takaya, K. (2016). Exploring EFL students' visual literacy skills and global understanding through their analysis of Louis Vuitton's advertisement featuring Mikhail Gorbachev. *Journal of Visual Literacy*, 35(1), 79–90. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/1051144X.2016.1197561>
10. Blummer, B. (2015). Some Visual Literacy Initiatives in Academic Institutions: A Literature Review from 1999 to the Present. *Journal of Visual Literacy*, 34(1), 1–34. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/23796529.2015.11674721>

SCOPUS

11. Cubbage, J. (2018). *Handbook of research on media literacy in higher education environments*. Pensylvánie: IGI Global.
12. Hobbs, R. (2018). *The routledge companion to media education, copyright, and fair use*. New York: Routledge.
13. Baylen, D. M., & D'alba, A. (2015). *Essentials of teaching and integrating visual and media literacy: Visualizing learning*. New York: Springer International Publishing.
14. Francis, R. (2012). *The decentring of the traditional university: The future of (self) education in virtually figured worlds*. New York: Routledge.
15. Rourke, A., & O'connor, Z. (2011). *Improving visual teaching materials. Improving visual teaching materials*. Londýn: Nova Science Pub Inc.

KNIHOVNY . CZ

16. Kelly, B. T., & Kortegast, C. A. (2017). *Engaging images for research, pedagogy, and practice: utilizing visual methods to understand and promote college student development*. Virgínia: Stylus Publishing.

17. Brown, N. E., Bussert, K., Hattwig, D., & Medaille, A. (2016). *Visual literacy for libraries: a practical, standards-based guide*. Chicago: American Library Association.
18. Serafini, F. (2014). *Reading the visual: an introduction to teaching multimodal literacy*. New York: Teachers College Press.
19. Mirzoeff, N. (2012). *Úvod do vizuální kultury*. Praha: Academia.
20. Pavličíková, H., Šebeš, M., & Šimůnek, M. (2009). *Mediální pedagogika: média a komunikace v teorii a učitelské praxi*. České Budějovice: Jihočeská univerzita.

RVP . CZ

21. Šambazov, R. (2015). Význam infografiky ve výuce. *Metodický portál RVP*. Dostupné z <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/20025/VYZNAM-INFOGRAFIKY-VE-VYUCE.html/>
22. Herinek, J., Růžičková, D., & Holec, J. (2014). Myšlenkové (mentální) mapy. *Metodický portál RVP*. Dostupné z <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/18611/MYSLENKOVE-MENTALNI-MAPY.html/>
23. Kříž, D. (2013). Komiks ve vzdělávání. *Metodický portál RVP*. Dostupné z <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/17163/KOMIKS-VE-VZDELAVANI.html>
24. Kocourek, F. (2009). Možnosti prezentace vizuální kultury. *Metodický portál RVP*. Dostupné z <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/O/4584/MOZNOSTI-PREZENTACE-VIZUALNI-KULTURY.html/>
25. Mitchell, W. J. T. (2009). Vizuální gramotnost nebo gramotnostní vizuálnost. *Metodický portál RVP*. Dostupné z <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/3021/VIZUALNI-GRAMOTNOST-NEBO-GRAMOTNOSTNI-VIZUALNOST.html/>